

ענג שבת

פרשת: בראשית - נח

כ"ג בתשרי ה'תשע"ב | יוצא לאור ע"י העמותה להשרשת ערכים יהודיים לאומיים | עליוני נישמת בעלי, אבינו וסבנו הרב אורי דסברג ז"ל (21.10.2011)

מועדי השבת בראשית

ער"ש מוצ"ש

י-ם	16.25	17.37
ת"א	16.40	17.39
ח'פ"ה	16.30	17.37
ב"ש	16.43	17.40
אילת	16.36	17.38

זמני היום והלימודים היומיים:

משבת בראשית - יום ו'	(אופק ת"א)
עלות השחר	4.23 - 4.18
זמן הנחת תפילין	4.53 - 4.48
הנץ החמה (מישור)	5.54 - 5.50
הנץ החמה (הנראה)	6.00 - 5.55
ס"ז ק"ש מג"א	7.53 - 7.52
חצות היום	11.25 - 11.25
מנחה גדולה	11.55 - 11.56
שקיעת החמה	16.55 - 17.01
צאת הכוכבים ב'	17.45 - 17.51

דף יומי: חולין קיה - קכד
מועדי השבת נח

ער"ש מוצ"ש

י-ם	16.18	17.30
ת"א	16.33	17.32
ח'פ"ה	16.23	17.30
ב"ש	16.36	17.33
אילת	16.29	17.31

זמני היום והלימודים היומיים:

משבת נח - יום ו'	(אופק ת"א)
עלות השחר	4.28 - 4.23
זמן הנחת תפילין	4.58 - 4.53
הנץ החמה (מישור)	6.00 - 5.55
הנץ החמה (הנראה)	6.05 - 6.01
ס"ז ק"ש מג"א	7.56 - 7.54
חצות היום	11.24 - 11.25
מנחה גדולה	11.55 - 11.55
שקיעת החמה	16.48 - 16.54
צאת הכוכבים ב'	17.38 - 17.44

דף יומי: חולין קכה - קלא
לזמנים נוספים בכל הארץ שלח את המילה "זמן" ובקשתך למספר 1315.
לדוגמה: זמן שקיעה מתח בטבריה
את העלון ניתן למצוא באתר
www.yeshiva.org.il
וגם באתר מורשת בקטגוריית עלוני שבת
www.moreshet.co.il
יו"ר העמותה והעורך עו"ד שמואל כהן
כתובת: רח' בלוק 3, ת"א
טל: 03-5234063, פקס: 03-5234054
דוא"ל: smuladv@netvision.net.il
דפוס: אקסטרה פרינט 50-54-1700

השלמת הבריאה ומיתוק הדינים

"ויכלו השמים והארץ... אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים" (ב, א-ד). חז"ל דרשו (ב"ר יב, טו. והובא ברש"י א, א), על הפסוק "ביום עשות ה'...", שבתחילה עלה במחשבתו יתברך לברוא את העולם בדין, "ברא אלהים", ראה שאין העולם יכול להתקיים בדין, והמנוחה אינה רק בבחינת שב ואל תעשה, אלא היא משלמה את כל מעשה היצירה ומביאתה אל תכליתה, ובה ממותקת את כל הדינים.

היינו שנחה מידת הדין. ואולי המנוחה היא שהמתיקה את הדין, כי ביום השבת הגיעו שמים וארץ להתקיים בדין, והמנוחה הנמצאה והמנוחה משלמה המלאכה וממתקת אותה. ואולי זה נמצא במה שאמר: "ויכלו השמים... ויכל אלהים ביום השביעי", לומר, כי ע"י שהשמים והארץ וכל צבאם באו אל תכליתם, ע"י זה נסתיימה כביכול מידת הדין מן העולם, כי בזה נמתקו כל הדינים. זהו: "ויכל אלהים", אותה מידת הדין הרמוזה בשם אלהים שהעולם לא היה יכול להתקיים בה, עלתה כלתה גם היא, ובאה לתכליתה ע"י מידת הרחמים שקדמה לה עתה.

ק מוזקקת בתפילת ליל שבת, אתה קדשת את יום השביעי "לשמך" - קדושת השבת ומנוחתה היא למען שמך, כי על ידה משלמים את שמו יתברך ומתמתקים הדינים, ויש קיום לעולם. זו הסיבה שרק אחרי ויכלו נכתב הפסוק: ביום עשות ה'... והמשיכו חז"ל לומר בנוסח התפילה, שהשבת היא "תכלית מעשה שמים וארץ", שמעשה שמים וארץ באו אל תכליתם. וממשיך ואומר בתפילה: "וברכתו מכל הימים, וקדשתו מכל הזמנים". מאחר ויום השביעי הוא השלמת כל הבריאה שנבראה, נוצרה ונעשתה בששת הימים, והשלמה את כולם, על כן ברכו מכל הימים, וגם קדשו וגידלו מכל הזמנים.

כלו ונגמרו הדינים אל שלמותם, והושמו רחמים לראשם ונהיו הויה אלהים. וממשיך ואומר: "וישבת ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה. שיום השביעי שבתו הדינים מהתגברותם בדינים קשים, ובאו אל המנוחה ע"י שנמתקו כראוי. ומזה נעשה מתקנות גם לשמו יתברך ומעשה הוא אחד ושמו אחד. גם מידת הדין מודה ומברכת ליום השביעי, שנאמר בהמשך: "ויברך אלהים את יום השביעי", כלומר שמעלתה היא בדין ולא בחסד, וכיון שיש ליום השביעי ברכה ותוספת קדושה על פי דין, זהו המיתוק היותר גדול.

וסיים מעין ההתחלה: "כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות", ואולי רמז בזה לעלית העולמות שנגעית בשבת ועולים במעלות רמות, ושם מושפעים מ-ט"ל אורות, ואשר על כן נאסרו ל"ט המלאכות בשבת. כי למרות שיש תיקון העולם במלאכות אלו, מכל מקום במקום בו עולים בשבת אין צורך לזה, כי כבר נתקן הכל מכח קדושה עליונה מעולמות העליונים.

מיד אחריו נאמר: "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם", כלומר שמים שנברא, מיועדים היו ליום הזה ולהשגה הזאת. וממשיך: "ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים". ביום הזה שהוא יום השבת נשלם שמו יתברך והוקדם הויה לאלהים, ונמתקו הדינים. והקדים כאן ארץ לשמים, שלא כמו בפסוק בראשית, משום שהשפיע הקדוש הזה תלוי בשוכני ארץ, הם עם ישראל ראשית ונבואתו של הקב"ה, שבשבת ברא את השמים והארץ (ויקרא רבה לו, ד), ונתנם בידם להשלימו ולהביאם אל תכליתם, וצדיקים במעשיהם הטובים מהפכים את מידת הדין למידת הרחמים (בראשית רבה לג, ג), ובפרט כששומרים את השבת ושובתים ממלאכה, ומענגים ומקדשים אותו כראוי לו. וה' הטוב לא ימוע טוב להולכים בתמים ולשומרי השבת. הראשון צ"ה הרב שלמה משה עומר, הרב הראשי לישראל

העלון מוקדש לזכר ולע"נ
חיה רחל (הלה) בת יחזקאל
שהא הלוי גוטהרץ ז"ל, נפטרה
ב-ו' בחשוון תשס"ט. יהי זכרה ברוך!

העלון מוקדש לזכר ולע"נ
הדי אילה בת צבי הרש
אולמן ז"ל, נפטרה ב-כ"ז
בתשרי תשס"ט. יהי זכרה ברוך!

הרמח"ל במסילת ישרים (פ"א) אומר: "ואם תעמיק עוד בעיניך תראה כי העולם נברא לשמוש האדם, אמנם הנה הוא עומד בשיקול גדול, כי אם האדם נמשך אחר העולם ומתרחק מבוראו, הנה הוא מתקלקל ומקלקל העולם עמו, ואם הוא שולט בעצמו ונדבק בבוראו, ומשתמש מן העולם רק להיות לו לסייע לעבוד בוראו, הוא מתעלה והעולם עצמו מתעלה עמו".
אדם בונה והורס מקים וסותר, שהרי כל יום ויום הוא צריך להשלים את הבריאה, בתקווה שמעשיו יהיו לטוב. האדם מתכוון ליום המחרת ולשבת שחבוא ולחג שבפנתו, מכין הכל מבחינה חומרית, אבל מעל הכל היהודי מכין את עצמו לקבל שבת וחג מבחינת הנשמה שבו - הנשמה היהודית שאותה הכרנו במיוחד מראש השנה ועד שמיני עצרת, וברצף אל כל השנה הבאה עלינו לטובה. הנה סיימנו זאת הברכה ומיד בראשית, ברצף אחד. גם "ענג שבת" מתמיד וברצף אחד אל השנה העשרים ושש. אנחנו מודים מקרב לב על המאמץ הרב שעשו, ובהתנדבות, דר' דניאל מלאך בפינתו המחכימה ב"גלגולו של ביטוי" ולמורה הדרך יוסי דוד, שהולך אותנו בשבילי הארץ הקשורים לפרשה ולמועד, מעל דפי העלון. אנחנו מעריכים את המאמץ הרב לעמוד בזמנים, לחדש ולא להחסיר אף פעם. שאו ברכה מקרב לב.

בשנה שעברה נפדרנו בעצב רב, ללא הכנה מוקדמת ובחטף, מהרב אורי דסברג ז"ל, שהיה שותף מלא בהוצאת העלון ובעריכתו. תאונת הדרכים הטרגית בה קיפח הרב דסברג את חייו ביום כ' באייר תשע"א המריצה אותנו להקדיש פינה מיוחדת בעלון לזיכרו, על הזירות בדרכים, "בדרכי חייני" (תהילים קיט, לו), בבחינת "ונשמרתם מאד לנפשתיכם".
בעיני התאונת בדרכים לא נטל לחוץ בנקיט כפני ולטעון "דינו לא שפכו את הדם הזה". פרשת עגלה ערופה היא אחת הפרשות היותר מזעזעות שבתורה. "כי ימצא חלל... לא נדע מי הכהו" (דברים כא). באים הזקנים של הגיר הקרובה לנחל איתן ועודפים שם עגלת בקר אחר כך הם נחוצים את ידיהם על העגלה הערופה בנחל ואומרים: "דינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו". במסכת סוטה (מה ע"ב), מסבירה הגמרא שהכונה היא לנצח. שיש לנו כמנהגי הצביר אחריות לתת אוכל לכל מי שעובר בעינו, ולאזוג לו לשמירה ולבטחון. בגמרא ירושלמי (הלכה ו) פירשו שהכונה האחריות למעשי ההורג, שבה"ד לא דאג שלא יסתובבו רוצחים בחובותינו.

חובה על ראשי הציבור, כולל רשויות המשפט, לדאוג להכרית את תחושת הערפול האלימים המשתוללים בבכשיים וברחובות. אבל יש גם אחריות רבה על הציבור, שלא יהיו תקלות. האבן העזר והחוקים מסבירים את זה יפה. הרי נאמר בעגלה ערופה "כפר לעמך ישראל...". למה צריך לכפר על העם אם זו אחריות רק של ראשי הציבור?
מדברי שניהם עולה כי האחריות הזאת שייכת גם לעם. כפי שמוטל חובה על המנהיגים לדאוג במרחב הציבורי ולמנוע כל מק, ועל רשויות המשפט ליתן עונשים מרדתיים, כך מוטל על הציבור לשמור על חוקי התנועה, לא לחצות רמזור אדום ולא לעבור כביש אלא ביוק, ואל תיכנס לספק פיקוח נפש.

בפרשת ואתחנן (דברים ז, ט) נאמר: "רק השמר לך ושמר נפשך מאד", ובהמשך (שם ט"ז) נאמר: "ונשמרתם מאד לנפשתיכם". בפרשת נח (בראשית ט, ה) נאמר: "ואך את דמכם לנפשתיכם אדרש", פסוק זה מדבר על המסכן עצמו (הרי"ף ד"ה "מלקין אותו", לבוש יו"ד סי' קט"ז ס"א), שהזהירה התורה שהמסכן עצמו יעניש על כך. נחלקו חז"ל אם איסורים אלה דאורייתא או דרבנן. אבל המסכן אחרים ע"י מעשיו או ע"י רכושו, עובר לכל השיטות על כמה איסורי דאורייתא: ספר החינוך: (מצוה תקמ"ז): "שלא להניח המכשולים והמוקשים בארצותינו ובבתנו כדי שלא ימותו ולא יוקו בם בני אדם, ועל זה נאמר ו'לא תשים דמים בביתך'" (דברים כב, ח). ומוסיף הנהיגות חיים (פתיחה ב' בעמ' יט), שבכלל זה הוא הנוסע שלא בהירות כדון, משום שרכבו נעשה תקלה לרבים ומסכן את חייהם. ועוד: "לא תעמוד על דם רעך" (ויקרא יט, טז). מצאנו גם (ויקרא כה, לו): "חיי אחיך עמך" - מצוות עשה להחיות נפש מיישראל ולהצילו מכל צרה שתבוא עליו, וכל שכן שאסור לסכנו. וראו בנתיבות חיים (פתיחה עמ' מ"ד-מ"ו), בקיצור הלכות שמירת הנפש נלה, שם הוא מונה שלושים ושלוש מצוות עשה ולא תעשה שיש חשש שיעבור נהג שאינו נזהר בנסיעתו, או הולך רגל שאינו נזהר בהליכתו ובחצייתו את הכביש. אני מודה למאות הקוראים שנגעו לבקשתנו מעל דפי העלון ושלחו לנו חומר למדור חשוב זה. במשך השנה נפרסם ממאמרים אלה ככל שיתאימו למקום ולפרשת אותו שבוע. זו הדממות גם להתנצל בפני רבים שהציעו לכתוב אבל מקוצר היריעה לא נוכל לשלכם. לכל אחד מהכותבים נגיב ונענה בכתב ו/או בשיחת טלפון.
שנזכה להצלחה בהשלמת מעשה הבריאה בבחינת (בראשית ד, ז): "הלא אם תטיב שאת... ואתה תמשול בו".

העלון מוקדש לזכר ולע"נ **משה מרדכי בן יהודה לייב הכהן קפלן ע"ה**, נספה במלחמת רוסיה טורקיה ב-כ"ו בתשרי תרל"ח. יהי זכרו ברוך!

בס"ד
מפעל תפילין
יצור בתי תפילין
נסות מהודרות בכ"ל הנוסחאות

77015
זיס 77

בהשגחת הרב משה שאול
קליין שליט"א חו"צ בכד"ץ
דמרון הגד"ש ואונר שליט"א.

בדיקת תפילין ותיקונים

במקום עורכים בדיקת מחשב
למחזור, פרשיות וכו'.

לפניה, להתייעצות ולהזמנה: 09-8870673

הזדמנות לשנות

"כיוון"-אימון ברוח היהדות וגישור. העצמה אישית, העצמה זוגית, התקדמות כלכלית ועסקית, אימון משפחתי, הסכמי ממון וגירושין. מקבלים הפניות מבתי הדין הרבניים. יעוץ טלפוני ראשוני חינם.

054-5333386 אוריאל

דיני השבוע ומנהגיו

שבת פרשת בראשית

ההפטרה: 'כה אמר האל' (ישעיהו מב, ה).

מברכים החדוש מר חשוון

ראש חודש מר חשוון יהיה ביום השישי וביום שבת קודש הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה.

המולד: יום חמישי לפנות בקר שעה 5, 52 דקות ו-15 חלקים. לא אומרים אב הרחמים ולא מזכירים נשמות.

במנחה לא אומרים צדקתך. מתחילים לומר "ברכי נפשי".

יום חמישי ערב ראש חודש לא אומרים יום כיפור קטן.

יום שישי א' ראש חודש. בשמונה עשרה "יעלה ויבא".

שכח ולא אמר יעלה ויבא ואמר ברוך אתה ה' – אינו חוהר בשחרית ובמנחה חוהר.

חצי הלל. קוראים בתורה בפרשת פנחס ל-4 קרואים.

ראש חודש / המאחר לבית הכנסת בהלל

המאחר לבית הכנסת והציבור עומדים בהלל, יאמר אותו תחילה ואח"כ יתפלל (משנה ברורה תכב, טז). כל זה בתנאי שאמר קודם לכן ברכות התורה, ובתנאי שזוהר זמן לקריאת שמע ותפילת שמונה עשרה. העומד בפסוקי דזמרה והגיעו ציבור להלל – יפסיק, ויאמר עם הציבור, אבל בלא ברכה (שם במשנה ברורה). המאחר ואמר הלל עם הציבור, ואחר כך מדמין לו מנין שבו התפלל, רשאי לומר שוב הלל בלא ברכה.

לפני מוסף חולצין התפילין.

יש דעה לחלץ את התפילין לפני "רצן שמשמור חוקך" ב"צא לציון". ויש אומרים לחלץ אחר הקדש, והמהודין נוהגים כך (פרי מגדים).

שבת ראש חודש פרשת נח

בתפילה שחרית אומרים יעלה ויבא. אחר התפילה חצי הלל.

מוציאים 2 ספרי תורה. בספר הראשון 7 קרואים בפרשת נח. בספר השני מפטיר בפרשת פנחס: "ביום השבת" עד "ונסכ". אם אין אלא ספר אחד – יקראו בו הכל ולא יטלטלו ספר תורה ממקום אחר.

ההפטרה: "השמים כסא" (ישעיהו סו, א).

לא אומרים אב הרחמים ולא מזכירים נשמות.

מוסף – "אתה יצרת"

במוסף אומרים אתה יצרת במקום תכנת שבת (שולחן ערוך תכנ, א). טעה ואמר 'תיכנת שבת' – אם זכר לפני שאמר את שם ה' שבתתימת הברכה, חזר לאתה יצרת; ואם זכר לאחר ששבר הזכר את שם ה', מסיים 'למדני חוקיך' ('ברוך אתה ה' למדני חוקיך') וחוזר לאתה יצרת; ואם זכר אחר שהתחיל 'רצה' – כשיגיע ל'והשב את העבדה' מוסיף ואומר 'ונעשה לפניך חובותינו בקרבן מוסף יום ראש החודש הזה' וממשיך בברכת 'רצה' על הסדר; ואם זכר אחר חתימת הברכה 'המחזיר שכנינו לציון' לפני שפתח ב'מומים', אומר כנ"ל 'ונעשה לפניך חובותינו בקרבן מוסף יום ראש חודש הזה' וממשיך 'מומים' וכו'; ואם זכר התחיל 'מומים', כל עוד לא סיים תפילתו חזר ל'אתה יצרת' ומתפלל על הסדר; ואם כבר סיים תפילתו, אפילו לא עקר רגליו אלא כבר אמר 'היו לרצון... צודי וגואלי' שלפני 'עושה שלום בברומי' – חוזר ומתפלל תפילת מוסף של שבת וראש חודש (כך פסק הגרש"ז אויערבאך זצ"ל).

אמר 'אתה יצרת' אך טעה בחתימת הברכה ואמר 'מקדש השבת בלבד (או שאמר 'רצה' כאן במחורנו קדשו במצוונך' וכו'), יצא די חובתו. במנחה לא אומרים צדקתך. אומרים "ברכי נפשי".

זמן קידוש לבנה: מליל שני, ג' במרחשוון ועד ליל שישי י"ד בו. כשמברך הברכה אינו פונה אל הלבנה, אלא פניו לכיוון התפילה ונותן עיניו בה ומברך, וכתב המגן אברהם (שם ס"ק ח), כי יסתכל בה רק פעם אחת ואח"כ אסור להסתכל בלבנה.

ליל שישי – "ותן טל ומטר".

ביום חמישי בערב, ליל ז' במרחשוון, בערבית מתחילים לאמר בברך עלינו: "ותן טל ומטר". שכח לומר וכבר אמר ברוך אתה ה', מסיים הברכה, ואומר אותה באותו מקום. אם זכר רק כשהתחיל "הקע בשופר" אומר ב"שומע תפילה". שכח גם

שם אומר קודם "רצה". אם כבר התחיל "רצה" וחזר לתחילת הברכה, דחינו ל-"ברך עלינו". אם לאחר שעקר רגליו – חוזר לתחילת התפילה.

גשמים (ממאמרי הרב חיים זוננפלד בענג שבת)

שנו במשנה (ברכות ז, א) "מזכירין גבורות גשמים בתחילת המזרח ושאלה בברכת השמים". ומה בין הזכרה לשאלה? פירש רש"י (שם) "מזכירין גבורות גשמים – משיב רוח, שאינו לשון בקשה אלא לשון הזכרה ושבת. ושואלך – ותן טל ומטר, לשון בקשה". ועל כן קבעה הזכרה בברכת ראשונה, שכן ברכת השבת, ואילו שאלת "ותן טל ומטר" בברכת הבקשה. ובמשנה תענית (ב, א): "מאימתי מזכירין גבורות גשמים... רבי יהודה אומר: העובר לפני התיבה ביום טוב האחרון של חג – האחרון מזכיר, הראשון אינו מזכיר". ואשר לשאלה אמרו במשנה (שם, א): "בשלשה במרחשוון שואלך את הגשמים. רבן גמליאל אומר: בשבעה בו – חמשה עשר יום אחר חג, כדי שיעז אחרון שבשיראל לנהר פרת".

כיון שרבן גמליאל תלה טעמו בעולי רגלים, סוברים כמה ראשונים, כי לאחר החורבן בין הוא שיבקשו על הגשמים עם הזכרת הגשמים במוצאי יום טוב האחרון של חג. אך להלכה פסקו הר"ף והרמב"ם וכן בשולחן ערוך (ס' קיז סעיף א) כדעת רבן גמליאל: "ובארץ ישראל מתחילין לשאול מליל ז' במרחשוון". בטעמו של דבר כתב הר"ן (על הר"ף) ש"אפילו לאחר חורבן, לפי שהיו מוציאים בכל הסביבות בתל ירושלים, כמו שעושין גם היום, ומפני עולים הללו ראו שנאחר השאלה, שהיא היתה עיקר התקנה".

יש דבר נפקא מינה להלכה: מה דינו של מי שאמר "ותן טל ומטר" אחרי החג לפני ז' במרחשוון? כיון שזמן גשמים הוא, דינו שאינו חוהר. אמנם גם בזמן הזה קיים הטעם של עולי רגלים, אך הקדמות הגשם אינו מפריע בזמננו להולכי דרכים (ראה הליכות שלמה למו"ר הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, פרק ת, יח).

דיוקי תפילה

צבי שביט (שטרן), שילה

zviaya@gmail.com

ראש חודש

ברכת החדש הנוסח המקובל בקהילות אשכנז הוא "ראש חודש (פלוני) ביום (פלוני)" – ללא המילה "יהיה". יש אמנם גם נוסח שבו מופיעה המילה "יהיה", אבל לפי רוב הסידורים (של קהילות אשכנז) לא אומרים מילה זו. ההבדל בין שני הנוסחים הללו הוא במשמעות האמירה הנ"ל. הנוסח שכולל את המילה "יהיה" נובע מהתפילה שברכת החדש מחליפה את הכרזת ביה"ז, שקידש את החודש, ולכן גם מרכיבים מתי יהיה ראש חודש לעומת זאת לפי הנוסח המקובל, האמירה הנ"ל מחוברת ישירות להמשך המשפט ("הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה"), כלומר אין כאן הכרזה, אלא יש רק בקשה שהחודש שאמור להתחיל ביום פלוני יחודש ע"י הקב"ה לטובה.

בתפילת מוסף אנו אומרים "ובראשי חודשים תקריבו עולה לה', פרים בני בקר שנים ואיל אחד, כבשים בני שנה שבעה, תמימים". יש להפסיק מעט לפני המילה "תמימים", כי היא מתייחסת גם לשני הפרים ולאיל ולא רק לשבעת הכבשים. כך גם לפי הטעמים. (הערה זו תקפה כמובן גם לתפילת מוסף הנאמרת בחגים).

בקדוש לבנה נוהגים שכל אחד מברך את חברו בברכת "שלום עליכם" וחברו משיב לו "עליכם שלום". משום מה רבים טועים ואומרים "עליכם השלום". כידוע, כאשר אנו מדברים על אדם שפטר ל"ע, אנו אומרים "עליו השלום". מדוע לומר זאת לחברינו? לגבי הטעם לאמירת "שלום עליכם", באציקלופדיה התלמודית (כרך ד', טור תע"ד) מובאים כמה טעמים: "ואומר לחברו ג' פעמים שלום עליך, או: שלום עליכם, מפני השמחה שקיבלו פני השמחה, או מפני שאמרו תיפול עליהם אימתה ופחד וכו', אומר לחברו לא עליך אלא שלום עליך, או מפני שאמרו שמי שקידש הלבנה לא ידאג שימות באותו החודש במיתה משונה מאותו יום ואילך ולכן אומר כל אחד לחברו שיהיה שלום אצלו ולא ידאג שימות, וחברו משיב לו: עליכם שלום".

בדרכי חיינו

חיי הגוף כעבודת ד'

על סיפור בריאת העולם על פי התורה, אומר רש"י – "אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל התורה אלא מה'החדש הזה לכם', שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, ומה טעם פתח בבראשית? אלא משום 'כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים', שאם יאמרו אומות העולם לישראל לטעים אתכם... הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו...".

אנו מורגלים לראות במערכת המצוות הרגילות את ההזדמנות הגדולה להתחבר עם ריבנו של עולם. כאשר אנו מתפללים בדבקות, שומרים שבת בקדושה, מקפידים על טהרת המשפחה, אזי אנו מתמלאים באווירה של קדושה וחיבור לד'. כמו כן, אנו מורגלים להביט על חיינו בחלוקה למישור הגופני ולמישור הרוחני. מערכת המצוות ולימוד התורה, עולם הרוח, הוא החיבור לד'. ועולם הגוף והחומר שייך לעולם הזה, לחיי שעה. אולם לא כך הם פי הדברים. אנו יודעים שספק דרבנן לקולא. אם לדוגמה אני בספק אם ברכתי שהכל על השתיה, אינני חייב לברך שוב. אנו מקלים בספק.

אולם בענייני הגוף – בסבת נפשות, אנו מחמירים מאד. אם יש ספק, או אפילו ספק שיש ספק, שמא יש סכנה בדרך מסויימת, אזי אסור הלכתית ללכת בדרך הזו ולהסתכן. ובלשון חז"ל – 'חמירא סכנתא מאיסורא'. חמורה הסכנה מן האיסור. דינים גמורים מדאורייתא נדחים מפני ספק סכנה. חולה מטוהן אוכל ביום כיפור, אנו נסיעים ברכב לבית חולים אפילו עבור פציעה שיש בה ספק סכנה וכן הלאה.

הפגישה שלנו עם ריבנו של עולם איננה רק בעולם הרוח ובמערכת המצוות הפרטמאליות והרוחניות. פגישה עם ד' היא גם במכלול החיים הגופניים והפשוטים, מה שאנו ממירים 'חיי הנומרה'. מצוה פשוטה ומגשרת כשמירה על חיינו, שמירה על גופנו, מחברת אותנו לריבנו של עולם לא פחות מאשר עוד לימוד תוספות בגמרא או הקפדה על תפילה במניין. ומלשון הרמב"ם בהלכות דעות – "היות הגוף בריא ושלם, מדרכי ד' הוא".

כבר הרמב"ן עורר את השאלה, מה חשב רבי יצחק בשאלתו. האם באמת לדעתו לא סיפור בראשית מיותר? האם באמת התורה צריכה להתחיל ממצוות ולא מתיאור הבריאה? ניתן לומר שרבי יצחק טוען שכיוון שעיקרה של תורה הוא המערכת המצוותית הרגילה והרוחנית, אזי יש להזכיר רק אותה ולא את בריאת עולם החומר והגוף. התורה היא נטו עולם הרוח, וכן טוען רבי יצחק בשלב השאלה. על כן, יש להתחיל מהמצוה הרוחנית ולא מתיאור בריאת העולם הגופני על חלקיו.

ועל כך משיב – הנחת היסוד אינה נכונה. התורה לא יכלה להתחיל ממערכת המצוות הרגילות כי אם דווקא מעולם החומר, מהבניין הארצי, משום שגם דרכי החומר והגוף דרכי ד' הם. טעות היא לחשוב שההרחק הזה לכם' היא עיקר התורה, בעוד עולם החומר, בריאת שמים וארץ, החיות והמאכלים, האדם וכוחות גופו, הם שוליים. רבי יצחק מעורר אותנו להבין ולזכור שדבר ד' אינו בא רק בעולם הרוח ובמצוות המיוחדות לו. דבר ד' מצוי גם בנורמה החומרית, ובעולם הגוף על כוחותיו. לא זו אף זו – רבי יצחק מסביר שייסוד הבריאה החומרית הוא יסוד הטענה שלנו על הארץ. אלהיו אינו אלהי הרוח אלא אלהי העולם. החומר גם הוא מדרכי ד', וכיון שכן, הוא בראו והוא נתנו לנו כארץ ישראל.

דומה שגם במינו, חלקנו עדיין שבו בשלב השאלה של רבי יצחק. אנו מורגלים לראות בחובות עבודת ד', ובחובות עבודת החומר. אך לא היא. אנו יכולים ויכולות לזכות בכל יום בכמה מצוות מדאורייתא, חשובות לא פחות מהמצוות היחידות לנו. ניקח לדוגמה את מצוות החירות בדרכים. מצוה גופנית, תדירה, שאינה זוכה להילת קדושה כמו הנחת תפילין על אף שהיא חשובה ממנה מבחינה מסויימת. בכל חגירת תינוק ברכב בכסא התינוק, בכל ציות לרמזור, אנו שומרים על שלמות גופנו, ומקיימים את דבר ד' 'ונשמרתם לנפשותיכם', אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש'. החיבור לד' בשמירה על חוקי התעוה לדוגמה הוא חיבור חי ומהותי, גם אם יום יומי.

הבה נטה אחינו לרבי יצחק, נשים לב ששמירת הגוף והדגש הגופני גם הם מדרכי ד', ובכך תורדת תהיה תורת חיים.

הרב **ברוך אפרתי**, ראש ישיבת ההסדר 'שבות ישראל' באפרת.

על משפט וכלכלה בפרשה

עו"ד זאב דסברג

רש"י הראשון בתורה מלמד אותנו שהתשובה לטוענים כי ליסטים אנחנו שכבשנו את ארץ ישראל – היא העובדה שהקב"ה ברא את העולם. ואכן, הבסיס המשפטי העתיק לבעלות על נכס – הוא יצירת הנכס, גילוי או עשיית שינוי בו. נכס שכזה – טבועה בו חתימת ידו של הבעלים. הבעלות במיטלטלין הביאה לעסקאות חליפין בין הבעלים השונים. וכך הגר לא רעב כי החליף את הכיסא שבנה – בפת שאפה האופה. ביטוי לכך אנחנו מוצאים בפיט של יום הכיפור: "כי הנה כחומר ביד היוצר – כן אנחנו בידך" המבטא את בעלותו המוחלטת של הקב"ה עלינו. המסחר המודרני מאופיין בהעברת נכס סימלית: שטרות כסף, צ'קים או אפילו מסרונים וקודי חיוב תמורת נכסים. הבעלות בשטרות הכסף או בנכסים שניקנו כתוצאה מהם היא בעלות רעיונית – מופשטת שאינה באה לידי ביטוי מטריאלי בנכס הנרכש או באמצעי התשלום. מנגד, דווקא הענף המשפטי הקרוי "קניין רוחני" עוסק באותה חתימה אישית שיש ליוצר על יצירתו.

סיפור ומעשה ומוסר השכל

מדת הקנאה

"ויאמר ה' אל קין למה חרה לך ולמה נפלו פניך" (ד, ו). מסופר כי פעם באו שני סוחרים לדין תורה לפני הגאון רבי חיים סולוביצ'יק, רבה של בריסק. שטחו הסוחרים את טענותיהם האחד נגד רעהו, ורבי חיים פסק לטובת אחד מהם.

רשן הסוחר שהפסיד על פסק הדין, והשמיע דברי תרעומת, כי אין הפסק צדק. אולם רבי חיים נשאר איתן בדעתו והורה לסוחר לנהוג לפי הפסק.

לאחר שיצאו, שאל רבי חיים את האנשים שנכחו בשעת פסק הדין: יש לי קושיה חזקה. מדוע כאשר רב פוסק על בהמה ששוויה אלפי רובלים שהיא טרפה, מקבל השואל את הפסק, מוכרה לגוי בזול או מפקירה בלא שום הרהור, ועוד מודה הוא בלבו לקב"ה שהצילו מאיסור טרפה, ואילו כאשר אדם יוצא חייב בדין תורה, אין הוא מקבל את הפסק, ובא בטענות ובטרעומות אל הרב? שתקו ולא היה מענה בפיהם.

אומר אני לכם את התשובה, אמר רבי חיים. מדת הקנאה, היא המעבירה את האדם על דעתו. אדם מוכן להפסיד אלפי רובלים, בדעו כי איש לא נצחו. אולם, אם רואה כי חברו ניצח ונטל את ממונו – זאת אינו מוכן לטבול.

והוסיף רבי חיים: זהו מה שאמר: "ויאמר ה' אל קין למה חרה לך" (ד, ו). ותמוה, הרי קדם לכן אמרו: "ואל קין ואל מנחתו לא שערה..." ומה התמיהה כי נפלו פניו שעה שהקב"ה מסרב לקבל מנחתו? אלא – סיים הרב – הקב"ה שאל את קין: מדוע הקך עצוב? האם משום שלא קבלתי את מנחתך, או שמא משום שקבלתי את מנחתו של הבל...?

מבא בספר 'קוראת לשבת עונג' – רעיונות, סיפורים ומשלים לפרשות השבוע – ישראל יוסף ברוטשטיין

התנצלות

בעלון הקודם נפלו טעויות בזמני היום בגלל הכנסת תוכנה חדשה בבית הדפוס. אנחנו מתנצלים בפני הקוראים.

העלון מוקדש לזכר ולע"נ **ישראל סאלם ישראל ב"ט ז"ל**, נפטר ג' בחשוון תש"י ו**אברהם סאלם ישראל ז"ל**, נפטר בה' בחשוון. **יהי זכרם ברוך!**

